

Cassander András ifj.
CANADA

Kanada
1699

[Hudson Rivér, 1667. dec. 30. 6. p. / 1699. júl. 26. n.]

MAGYAROK KANADÁBAN II.

A LÖCSEI CASSANDERÉK ÉS A HUDSON BAY COMPANY

Abban az időben, amelyben Mikszáth halhatatlan regényének, A fekete városnak meseje játszódik, amikor Lőcse a fekete város tanácsának élén a fiatal Fabricius állott, a város leggazdagabb polgárai közé tartozott id. Cassander András szücsmester. A magyar Felvidék és Erdély, de még Lengyelország erdeiben is Cassander András részére irtották a vadállományt, köztudomású volt, hogy Cassander a használható gereznákat minden mennyiségben a legmagasabb napi áron veszi át. Am a XVII. század nyolcvanas-kilencvenes éveiben kezdett a legmagasabb napi ár túlnóni azokon a határokon, amelyeket a szücsmesterség rentabilitása megszabott. Cassander Andrásnak új nyersanyagforrás után kellett néznie. Holland üzletfelei révén tudomást szerzett a kanadai angol kereskedelmi társaság, a Hudson Bay Company nagyszabású prémvadász-tevékenységéről. A XVII. század forgalmi viszonyaihoz mérten meglepően rövid idő, másfél év leforgása alatt összegyűjtött minden szükséges információt az arubeszerzés és a tengeri közlekedés lehetőségeiről a különböző európai kikötőkben érvényben levő vámtarifákról — és úgy döntött, hogy érdemes nekivágni a kalandnak. Mintegy harmincesztendő, nőtlen fiatalember volt az öreg Cassander másodszülött fia, ifj. András: neki kellett átkelnie az Óceánon, hogy a családi műhelyt hosszú időre ellássa olcsó kanadai szőrmevel. A fiatalember a száz polgárcsaládok szokása szerint kitűnő nevelést kapott, a tübingiai és göttingai egyetemeken tanult és mellesleg — a nevezetes krakkói szücs-céhnél szabadult szücslegény is volt.

A dolmányba varrt hitellevél

1699. március 24-én indult el ifj. Cassander András Lócséről. Egy kevés készpénzt — az országutak biztonsága gyenge volt — összesen kétszáz birodalmi tallért (értéke körülbelül ugyanannyi dollár) csomagolt az útládába. De dolmányába varrva lapult egy hitellevél a Holland Kelet-Indiai Társasághoz, amsterdami kifizetésre, negyedmillió tallérról, és apja írásbeli felhatalmazása száz ezer tallérnyi kintlevőség behajtására a német államokban és a Németalföldön. Csupan összehasonlításként: a magyarországi helytartótanács 1700. évi költségvetése összesen egymillió tallér volt. Az öreg Cassandernek ennyi pénze persze nem volt, de a szepességi száz polgárok elég merész üzleti fantáziával rendelkeztek ahhoz, hogy felismerjék ennek az impozáns import-tranzakciónak óriási lehetőségeit, így hát összesen kétszáz ezer tallér befektetéssel konzorciumot alkottak az ügyletben való részvételre. Az öreg szepessébéli Quendel János, aki mindnyájunknak jó ismerőse A fekete városból, egymaga ötven ezer tallért adott a vállalkozáshoz.

A kintlevőségek behajtása és a hitellevél beváltása után az ifjú Cassander összekötésbe lépett egy minden hájjal megkent és tapasztalt amsterdami hajócégtulajdonossal, Ratbert von Zantennal. Zanten is betársult a vállalkozásba egy hajóval és százhetvenöt ezer tallér készpénzzel, kikötve magának a tiszta nyereség felét. A hajó új típusú, mély járatú, karcsú háromárbcos volt, 4700 regisztertonna tartalommal, a neve — Zanten és Cassander megállapodásáig — Tuulpe, „Tulipán”.

A tulipán lobogót változtat

Az ifjú Cassander új típusú, kovás francia puskákat, puskaport, ólmot, szekercéket, fejszéket, gyapjuszövetet, csipkét, vásznat, acélpengéket, pálinkát, pipercikkeket vásárolt és Texel szigetére szállította egész árukészletét. Texel kikötőjében várta Cassander Andrást a Tuulpe — de már Reyne Margotnak hívták és a lilomos francia lobogó lengett árbocain. 1699. szeptember 1-én futott ki Texelből. Hanem a nyílt tengeren csakhamar ismét nevet és lobogót változtattak: Aalsand lett a hajó neve és a keresztes svéd lobogó kúszott

fel az árbócokra. Ugyanis a kanadai Hudson Bay Company és a svéd kormány között megállapodás állott fenn, amelynek értelmében a kanadai kikötőben telelő svéd hajók árukészlete vámmentesen vihető be Kanadába.

Az ifjú Cassander külkereskedelmi módszereit ma minden tengerészeti bíróság habozás nélkül *kalózkodásnak* minősítené: de egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez az esemény a XVII. és a

XVIII. század fordulóján játszódott le és akkor bizony ez általános tengeri kereskedelmi gyakorlat volt.

1699. október 4-én, néhány nappal a kanadai kikötők befagyása előtt, *vetett horgonyt az Aalsand a Hudson Bay-ben Fort Daggernél, a mai Churchill helyén.* Berendezkedtek a telelésre és rögtön hozzáálltak a Company vadászaival folytatott kiterjedt cserekereskedelem megszervezéséhez. Am itt hiba csúszott a számításba: olcsón tudtak vásárolni, simán bonyolították le ügyleteiket, de bebizonyosodott, hogy *egy tél folyamán képtelenség Kanadában félmillió tallér értékű árut elhelyezni.* Cassander elhatározta, hogy a következő két telet is Kanadában tölti. 1702 tavaszára szerencsésen, túladtak az egész árukészleten és a hajó *digig tele volt értékes kanadai prémekkel.* 1702. április 21-én indultak vissza Európába. Utközben — de csak egészen közel az európai partokhoz — az *Aalsand visszaváltozott Reyne Margot*-vá és ismét a francia lobogót csattogtatta a szél az árbócokon. A metamorfózissal ugyan ezúttal ajánlatos volt vigyázni, mert időközben ismét kitért az *1698-ban abbamaradt angol-francia gyarmati háború és egyáltalán nem volt kockázatmentes francia lobogó* alatt hajózni az angol partok közelében. Mindazonáltal a Reyne Margot 1702. június 4-én szerencsésen kötött ki a németalföldi (ma belgiumi) Nieuportban és vámmentesen kirakta másfél millió birodalmi tallér értékűnek deklarált prémszállítmányát. Az osztás némi súrlódások árán három hónap alatt bonyolódott le az időközben meghalt Zanten örökösivel.

A pattantyús hadnagy hősi halála

A hazaút — vámpolitikai szempontok által diktált hosszú vargabetűkkel — 1703. február 2-ig tartott. Mire hazaért az ifjú Cassander — alighogy kipihente hosszú útja fáradalmait és oltárhoz vezette Petzendorff Annát, régi szerelmét, aki hűségesen várt visszatérére —, éppen kitört a Rákóczi-szabadságharc. Cassander András lőcsei pattantyúshadnagy lett a kurucok seregében. De a háromnegyed millió tallér értékű kanadai szőrmeből sosem lett magyar szűcsárú: a szépségi harcokban a labancok fészkeltek be magukat Cassanderék szórmeraktárába és ifj. Cassander András maga gyűjtotta fel kartaestűzzel a raktárat, hogy kifüstölje onnét a labancokat. A rengeteg értékes szőrme néhány marék bűzös hamúvá változott. 1709-ben, a felvidéki hadjárat során esett el Cassander András, özvegye 1716-ban felkutatta állítólagos sírját Zborón, exhumáltatta holttestét és a lőcsei evangélikus temetőben helyeztette örök nyugalomra, a Cassander-kriptában.

Vencel Marek egykori cseh tudós — akinek tanulmánya képezte e történet alapját — sehogyse értette meg, mi készítette a magyar kapitalizmusnak ezt az úttörőjét arra, hogy a milliónyi veszély között megszerzett nagy értékű nyersanyagkészletét elpusztítsa azért, hogy egy labancvadront kifüstöljön egy épületből. Marek egyszerű kalandornak, bátor, jó fejű, nagyon ügyes kalandornak tartotta Cassandert, semmi többnek. Mi azonban tudjuk, hogy Cassander nem volt kalandor, hanem az ifjú és feltörekvő, forradalmi polgárság képviselője. Ez a polgárság gazdasági téren harcolt az őt gúzsbakötő feudalizmus, abszolutizmus ellen. Úgy is, hogy bojkottálta a földesúri monopóliumot és más nyersanyagforrás után nézett, úgy is, hogy szabotálta az abszolutizmus vámpolitikáját. Amikor az ifjú lőcsei polgár hazaért, tört ki a Rákóczi-szabadságharc. S ez a háború nem ment babra: Cassander András biztosan remélte, ha a kurucok győznek, a magyar ipar fejlődését nem fogja többé Habsburgok partolta feudális osztályérdek megakadályozni, s akkor soha többé nem kell magyar szűcsőknek Kanadába menniük prémért. S az

ifjú Cassander a kurucok győzelméért, a polgárság forradalmi céljainak megvalósításáért feláldozta drága kanadai prémjeit, majd az életét. Tudatosan, megfontoltan cselekedett, mint ahogy életében mindig.

Láng Dezső

